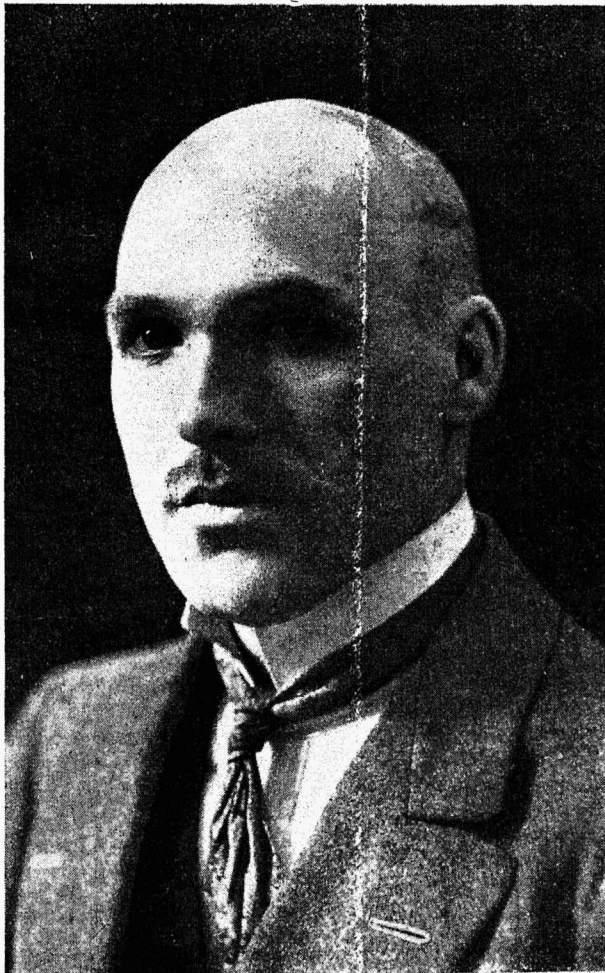

1. VEEBRUAR

1924.

III AASTAKÄIK

Peeter Süda.

30. I 1883. a. — 3. VIII 1920. a.

Ülevaade

Eesti keeles ilmunud paremate noorsookirjanduse väljaannete kohta.

- Mark Twain. Prints ja kerjus. Romaan. Piltidega. Tõlkinud A. Oras. „Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse“ kirjastusel. 1923. a.
- W. Bonslels. Mesilane Maaja. Romaan. Tõlkinud R. Roht. Illustreerinud kunstn. E. Järv. „Eesti Kirjanduse Seltsi“ väljaanne. 1923. a.
- Chateaubriand. Atala. Jutt Ameerika rohtlaantest. Tõlkinud K. Martinson. Piltidega. „Eesti Kirjanduse Seltsi“ kirjastus. 1923. a.
- M. de Cervantes. Don Quijote. Noorsoole ümber jutustanud H. Jansen. A. Org'i kirj. 1923. a.
- F. Cooper. Nahksuka jutud. I. Indiaanlaste lugudest. Tõlk. Jursi Sander. Piltidega. „Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus“. 1923. a.
- Gizyk, v. Paul. Omal jõul edasi. Juhatused karakteri arendamiseks. Tõlkinud G. E. Luiga. „Tall. E. K.-Ühis.“ 1923. a.
- F. H. Burnett. Väike lord Fauntleroy. Tõlkinud Della Roos. A. Org'i kirj. 1923. a.
- E. T. A. Hoffmann. Aamissepa-meister Martin ja tema sellid. Jutt. Tõlk. A. Oras. „E. Kirj. Selts“. 1923. a.
- Livingstone'i elu, reisid ja maadeteadlised leidused. Biograafia. Eestistanud L. Ibrus. A. Org'i kirj. 1923. a.
- Z. Topelius. Velskeri jutustused. I. osa. Gustav Adolfi sõjakäikudest. Piltidega. Tõlk. E. Raudsepp. „Eesti Kirj. Selts“. 1923. a.
- Mark Twain. Tom Sawyeri juhtumised. Tõlkinud J. Sakk. A. Org'i kirj. 1923. a.
- Frithjof. Skandinaavia Kalevipoeg. Noorsoole jutustanud P. Grünfeldt. „Tall. Eesti Kirj.-Ühis.“ 1923. a.
- Sven Hedin. Poolusest pooluseni. I. osa: Põhjanabale. Tõlk. H. Valma. „Tall. E. Kirj.-Ühis.“ 1923. a.
- Selma Lagerlöf. Vagajutud Kristusest. Tõlkinud H. Raudsepp. A. Org'i kirj. 1923. a.
- Anderseni muinasjutud. Piltidega. Tõlk. J. Peterson. „Kooli“ kirj. 1922. a.
- Tuhat-üks õöd. Hommikumaa muinasjutud. Tõlkinud H. Oras. Piltidega. Teine trükk. „Kooli“ kirjastus. 1922. a.
- Greeka muinaskangelased. Eestistanud Anna Haava. Teine trükk. „Kooli“ kirjastus. 1922. a.
- Jonathan Swift. Gulliveri reisid. Tõlk. H. Jansen. A. Org'i kirj. 1923. a.
- Rooma muinaskangelased. Eestistanud Anna Haava. Teine trükk. „Kooli“ kirjastus. 1922. a.
- Eesti ennemuistsed jutud. Piltidega. Kogunud ja trükki toimetanud M. J. Eisen. Teine trükk. G. Roht'i kirj. 1921. a.
- Z. Topelius. Jäähiiglane. Tõlkinud M. Küla. K. A. Hindrey joonistustega. „Tall. Eesti Kirj.-Ühisus“. 1922. a.
- L. A. Tsharskaja. Vürstitar Dshavaha õhtud. Kaukasuse lood. „Kooli“ kirjastus. 1921. a.
- Fridtjof Nansen. Öös ja jääs. Ekspeditsioon poolusele 1893.—1896. a. Tõlkinud Lilli Ibrus. A. Org'i kirj. 1923. a.
- Asgard. Skandinaavlaste muinaslood. Eestistanud A. Kann. „Tall. Eesti Kirj.-Ühisus“. 1922. a.

Nr. 5. Tegevad toimetaja: M. Nurmik. 1924.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Toimetus ja talitus: Tallinn, Pikk tän. 2 (Päevaleht). Kõnetr. 17-96. Toimetuse kõnetunnid teisipäeviti, neljapäeviti ja reedeti kella 2—3.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja „Päevalehe“ tellimiste vastuvõtjad.

Tellimishind: kuus postiga 60 mk., veerandaastas 180 mk., poolaastas 360 mk., aastas 720 mk.

Üksik number 15 mk.

PEETER SÜDA.

Tema sünnipäeva puhul 30. jaan. 1883. a.

Noored! mälestagem ja austagem oma rahva suurvaime. Nende annid, püsivus ja tulihing on Eesti omapärase kultuuri loojad. „Vikerkaare“ toimetus.

Eesti helilooja ja organist Peeter Süda oli Saaremaalt pärit. Ta sündis 30. (18.) jaanuaril 1883. a. Kihelkonnal, kus ta vanematel talu oli. Tema isa suri varakult, talu läks vanema venna kätte, kellel ainelistel põhjustel pärast võimalik ei olnud oma noorele anderikkale vennale suuremat haridust anda. Kui väike Peeter ministriumikooli (selleaegse algkooli, mis kihelkonnakoolidest selle poolt lahku läks, et seda kroonu poolt üleval peeti) oli lõpetanud, pidi ta koju jääma. Kuid ta suured muusikaanded, suur püüdmine ja armastus selle kunsti vastu määrasid temale teise tee — selle tee, mis teda Eesti muusikaelus üheks silmapaistvamaks jõuks välja areneda laskis, kuid millede varajane surm halastamata lõpu tegi.

Neil oli kodus väike omatehtud orel, mille isa oli valmistanud ja millel päale tema veel terve pere mängis. Väike Peeter läks selles aga teistest ette. Kodus leiduvad noodid — koraaliraamat ja mõned koorilaulud — olid varsi läbi mängitud ja poole-nisti pähe jäänud. Neid võttis ta sagedasti enesega ühes, kui karjaga metsa läks. Sellel ajal, kui teised karjapoisid koeri puretasid ehk muud janti tegid, uuris Süda noote ja mõlgutas muusikalisi mõtteid. Siit on näha, et tema juba karjapoisina niikaugele arenenud oli, et nooti lugeda ja sellest mõnu tunda võis. Juba üksi silm muusikariistata võlus talle viisid kõrvu. See nõuab aga juba suurt võimist ja oskust. Koguni Bach'iga tegi ta juba siis tutvust.

Kuid olid ta anded kui häd, kordume elu ja olu panid nende edasi-

arenemisele siiski varsi tee kinni. Oli tarvis minna sinna, kust võiks õpetust saada muusika alal, mida nii armastas. See sai talle selgeks ja ta otsustas sõita Peeterburi, et säälsse konservatooriumi oreliklassi sisse astuda, kus ta ühtlasi ka heliloomist võis õppida. Kuidagi viisi sai ta ennast rahaliselt niivõrd kindlustada, et ühe semestri võis välja pida — elu oli Saaremaaga võrreldes Peeterburis ka tol ajal küllalt kallid.

Nii ilmus ta ühel ilusal päeval septembrikuu algul a. 1902 konserva-

Peeter Süda 19-aast. konservatooriumi astudes.

tooriumi, kus juhtumisi kõhe allakirjutanu ja Mart Saarega kokku treivas. Tutvus tekkis nagu iseenesest ja muutus varsi südamlikuks sõpruseks. Kui sisseastumise formaliteetidid täidetud, mille juures, kui vanemad olivad (olime ühe aasta juba sääll õppinud) temale abiks olime, läks Südal õnneks konservatooriumi sisse saada. Professor Homilius võttis teda oma oreliklassi koguni ilma maksuta vastu, ta häid muusikaandeid silmas pidades. Sellega oli juba suur võit kätte saadud. Nüüd algas töö — huvitav ja armast. Nad asusid Mart Saarega ühte tuppa

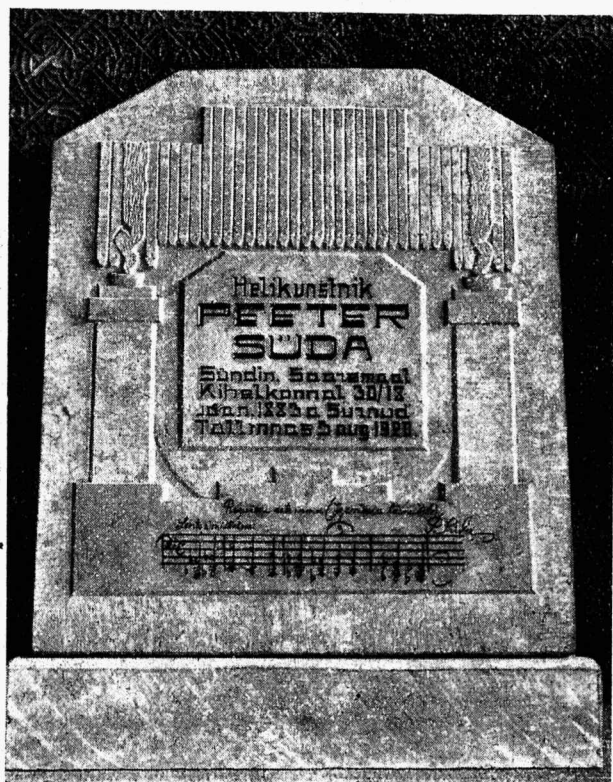
elama (see oli kuskil Jekaterinhofi prospektil) ja mina olin nende sage-dane külaline. Sääll mängiti palju ja aeti juttu kõiksugusist asjust, mis nooruse vaimustuse ja sõpruse mõjul vahel õige huvitavateks fantastilisteks õhulossideks kujunesid, mille meeletuletamine nüüd — kahekümne aasta pärast — kõige paremad mõtted esile toob ja üles kergitab ilusad mälestused sellest romantilisest ajast.

Süda tüse saaremaaline kuju, ta pehme endasse süvenev iseloom, südamlilik olek ja aatelised muusikapüüded tegid teda varsi lugupeetavamaks ja paremaks sõbraks Eesti soost konservatooriumi õpilaste keskel, kellede hulgas pääle eelmainitute olid praegused Eesti tegevamad muusikamehed: Lüdig, Topman, Kull, Penna, Kärt, pärastpoole Kase-mets, Jürisson, Kreek ja teised. Konservatooriumis õppimine edenes Südal väga hästi, kuigi ainelised raskused talistusi tegid: tuli sagedasti ilma lõunasöögita jääda ja selle asemel teed ja leiba süüa, kuid see oli nagu harilik asi. Meie kõik olime sarnastes oludes. Üksvahe läks päris reeglilik, et üle päeva ehk harvemgi söögimajas lõunal käidi. Vahel aeti kodus teemasina juures läbi ja oldi õnnelik, kui oli suhkru- sisse panna ja leiba kõrvale võtta. Kui aga seda ei olnud ja ka teelehed puudusid, mis mõnigikord juhtus, siis oldi küllalt kaval välia mõtlema põhjusi ja asju, mis päästaksid piinlikust seisukorrast, kui korteripere-naine teemasina puutumata leidis olevat. Vahel olid aga ka avaramad võimalused: siis koguti kellegi juure kokku, igauks annetas oma summa-kese ja tehti teejooming ja sööming, mille mõju suurendamiseks õige algnäralisi võileibu tarvitati järgmises kokkusäädes: leib, või, sink, juust, kilu. Sinna rüübiti sahviga teed pääle ja see alles mõjus. Sarnased lõbusad koosviibimised ei kustu niipea meelest.

Nagu öeldud, läks Süda edasijõudmine jõudsalt. Komponeerimise klassides oli ta üks parematest, kes omad tööd kirjutas hää stiilitunde ja peene maitsega. Orelimängus oli ta aga väga osav ja sai kõige keerulistemate ja raskemate mängutükkidega kergesti toime.

mist asus Süda Tallinna elama, kus eratunde andis, sagedasti „Estoonia“ kontsertides orelimänguga ette astus ja alati oma töö hästi tegi.

Kui Tallinna a. 1919 kõrgem muusikakool asutati, siis kutsuti ta sinna orelil ja heliloomise õpetajaks. Ta sai sääl ainult üks aasta töötada,

Viimne akkord. Lahkunu lõpetamata helitööst Requim.

Professor Vihtol — Läti helilooja, kes Süda oreliklassi lõpetamise eksamil oli viibinud, rääkis vaimustusega tema mängust ja imestas, et orelil, kus kolm manuaali (klaviatuuri), pedaal jalgadega mängimiseks ja lõpmata hulk registriklahve, nii libedalt ja kergelt mängida võib, nagu Süda seda olla teinud. Seda rääkis professori herra oma kompositsiooni õpilastele, soovitades teda eeskujuks võtta.

Pääle konservatooriumi lõpeta-

kui halastamata surm ta elule kõige tegevusrikkamal ajajärgul lõpu tegi. Surma põhjuseks oli verine kõhutõbi, millele lisaks südame nõrkus tuli ja mis selle rikkaliste annetega muusikalise hinge hauda viis, leinama jättes sugulasi, Eesti muusikameesteperet ja kogu muusikaseltskonda. Ta puhas ja aateline hing on aga jäänud meile mahajääjatele pühamaks mälestuseks ja eeskujuks.

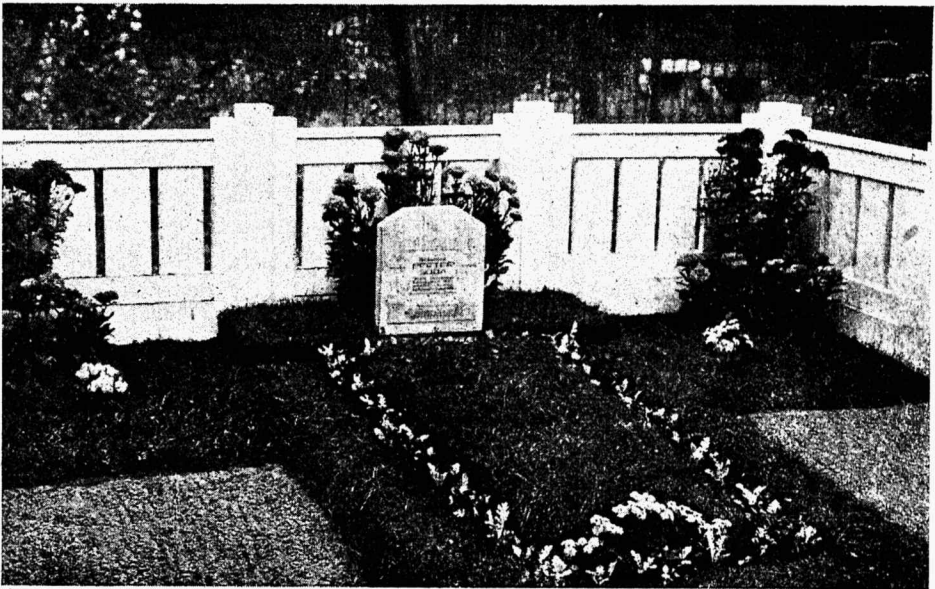
*

Süda helitöödest on käsikirjades järele jäänud järgmised: Suit orelile neljas jaos, millest Ave Maria „Estonias“ ja mujal mitmel korral ette kantud, prelüüd ja fuga g-moll, mida hiljuti Läti parem orelkunstnik ja helilooja Alfred Kalnin Tallinna Kaarli kiriku uue orelivastuvõtmise kontserdil (20. jaan.) suure eduga mängis. Pääle selle on veel mõned vähemad tööd orelile, mõni soolo ja koorilaul, milledest „Lina kaken likes saie“ — meisterlikult välja töötatud rahva-

viis — üldiselt tuttavaks on saanud.

Süda rikkalik noodid- ja raamatukogu, pildid ja muud asjad hoitakse alles Kadrioru lossis Eesti muuseumis, kus selleks eraldi tuba on sisse seatud. Ta hauda Tallinna Kaarli surnuaial ehib kivist raiutud mälestusmärk. Ta mälestust aitaks aga kõige paremini jäädvustada ta helitööde trükkimine, milleks tingimata samme peaks astuma see muusikaline komisjon, kelle hoole all need tööd praegu on.

Juhan Aavik.

Peeter Süda haud Kaarli surnuaial Tallinnas.

SURM JA VÄIKE TÜDRUKUKE.

Manfred Kyber'i järele H-a.

li kord väike tüdrukuke, ta oli alati koguni üksik. Ta olevat iseäraline laps, ütlesid suured, ja ta olevat rumal ja ei sallivat kära, ütlesid väikesed — ja seepärast keegi ei mänginud temaga. Arvate nüüd küll kindlasti, et see väikesele

tüdrukule palju kurbust ja igavust sünnitas. Väheke kurb oli see ju mõnikord küll, aga igav põlnud see põrmugi, sest väike tüdrukuke ei tunnud iial igavust. Alati tuli nii palju mõtteid teda külastama ja neid mõtteid nägi ta ka kõiki ning kõneles nendega, nagu seisaksid nad kehastatult tema ees. See oli sõnutu

kõne ja sarnast kõnet tunnevad kõik, kelle juures mõtted külas käivad.

Mõtted, mis väikese tüdrukukese juure tulid, olid kõik väga isesugused ja igaüks neist oli ka koguni isemoodi riidetatud, kui seda mõnest mõttest üldse öelda võib. Nende hulgas oli kurbi halled riideis, rõõmsaid roosavärvilisis kuldtähtedega üle külvatud, punaseid ja lõbusaid, mis naljanägusid tegid, siniseid, mis jutustasid muinasloomaist ja mille silmad alati kuhugi suurtesse kaugustesse vaatasid. Peab küll ümberringi väga vaikne olema, kui kellegil nii palju mõtteid külla tuleb. Seepärast läks väike tüdrukuke meelsaimini koguni üksi külasurnu-alale ja istus kõigi noide haudade keskele säääl kõrgete puie all. Väike tüdrukuke tundis kõiki hauu nime pidi, ja oli tõesti tähelepanuväärne vaadelda, millised mõtted iga haua juures külla tulid ja millistel haudadel mõtted kadusid. Oli, nagu ei tahaks neile säääl just hästi meeldida. Oli ka õpetlik ja huvitav kuulata, mida mõtted ühe või teise haua juures kõnelesid, kui nad külla tulid. Mida nad kõnelesid, polnud küll surnuile haudades igakord meelitatav, aga väike tüdrukuke võis sellest näha, milliste haudade juures kõige parem oli istuda ja oma mõtetega juttu vesta.

Kui nüüd väike tüdrukuke kord jälle surnuaial istus ja end oma kirjuist mõtteist laskis külastada, siis tuli mingi kuju mustas riides hauaküngaste vahel sammudes ja astus otse väikese tüdrukukese poole.

„Oled sina ka mõni mõte?“ küsis väike tüdruk. „Aga sa oled nii väga palju suurem kui mõtted, mis mind tavaliselt külastavad, ja sa oled ilusam kui ükski mu paljuist mõtteist kunagi on olnud.“

Ilus kuju mustas riides istus väikese tüdrukukese kõrvale.

„Küsid natuke liig palju korruga. Olen küll mõte ja siiski jälle ka mi-

dagi enam. Mulle pole see sugugi nii kerge seda sulle seletada. Muidu teeksin seda kindlasti häameelega.“

„Ära minu pärast vaeva näe,“ ütles väike tüdrukuke, „ma ei tarvitse sind sugugi mõista, on ka väga ilus sind vaid vaadeldagi. Kuid tahaksin häameelega teada, kuidas su nimi on. Kõik mu mõtted ütlevad mulle alati, kuidas neid nimetatakse, ja see on väga lõbus.“

„Olen surm,“ ütles ilus kuju ja vaatas väga sõbralikult väikesele tüdrukule otsa. Pidi usaldust tundma surma vastu, talle silmi vaadates, sest tal olid ilusad ja hääd silmad. Sääraseid silmi polnud väike tüdrukuke veel iial näinud.

Väike tüdrukuke ei kohkunud ka sugugi. Ta oli vaid väga imestanud ja üllatatud ja ta peaaegu rõõmustaski, et nii rahulikuna võis istuda surma kõrval.

„Tead,“ ütles ta, „on nii veider, et kõik inimesed hirmu tunnevad, kui nad sinust kõnelevad, kuna sa ju ometi nii kena oled. Tahaksin häameelega sinuga mängida. Hari-likult ju keegi minuga ei mängi.“

Siis mängis surm väikese tüdrukuga — nagu kaks last teineteisega mängivad — haudade vahel surnuaial.

„Hakakem taevast ja maad ehitama,“ ütles väike tüdrukuke, „loodetavasti mõistad sa seda ka. Taeva teeme heledaist sõmerkivikesist ja maa tumedaist. Sa pead aga hoolega kive otsima.“

Surm otsis kivikesi kokku ja oli hoolega töö, et väikese tüdruku rahulolemist teenida.

„Nüüd on meil neid küllalt,“ ütles väike tüdruk, „ma leian, et sa väga ilusasti mängida mõistad. Kas tahad nüüd sina taevast ehitada ja mina maad ehk ümberpöördu? Mulle on ükskõik. Võid endale valida, mis sulle enam nalja teeb. Ma luban seda sulle.“

„Täna sind väga,“ ütles surm,

„aga, tead, ma pole laps ja ei oska nii ehitada, nagu seda lapsena osatakse. Sina aga oled alles laps ja ma arvan, sa ehitad endale oma taeva ja maa ise. Ja mina olen sulle mõlema juures abiks.“

„See on sinust kena,“ ütles väike tüdruk ja ehitas endale oma taeva ja maa kirjuist sõmerkivikesist. Surm vaatas päält ja aitas töö juures kaasa.

„Nüüd pane tähele,“ ütles väike tüdruk, „siin on taevas ja selles elab Taevaisa ja siin on maa ning sääl elan mina. Nüüd peab aga sinul ka eluase olema. Aga ma ei teagi ju veel, kus sa asud?“

„Elan taeva ja maa vahe pääl,“ ütles surm, „sest ma pean ju inimesi maa päält taeva juhtima.“

„Tõsi,“ ütles väike tüdruk, „siis saad endale elukoha mõlemaist, heledaist ja tumedaist kivist. See eluase saab aga kena, küll sa näed.“

Surm rõõmustas ja vaatas päält, kuis väike tüdruk talle eluaset ehitas.

„Kuula korraks,“ ütles väike tüdruk, „ütlesid ju praegu, et sina inimhingi maa päält taeva juhtivat. Jutusta mulle õige väheke sellest, kuidas sa seda teed — ja miks üldse surema peame? Kas ei või siis lihtsalt taeva üle joosta?“

Kui väike tüdruk seda küsis, helistati parajasti kelli pühaõhtuks.

„Kas kuuled kelli helisevat?“ ütles surm. „Vaata, inimhingedega on lugu just samuti kui kelladega. Iga inimhing on kell ja sa kuuled teda helisevat, kui hästi tähele paned, rõõmsail ja kurbadel tundidel. Mõnede juures heliseb ta ainult õige nõrgalt veel, ja see on siis tõesti väga paha. Kui nüüd mina mõne inimese juure tulen, siis heliseb tema kellhing pühaõhtuks — ma riputan siis kella taeva ja sääl heliseb ta edasi.“

„Kas nad sääl siis kõik läbisegi helisevad?“ küsis väike tüdruk, „see ei kõla küll vist sugugi ilus, kuna ju

igaiüks kindlasti koguni isemoodi heliseb. Taevaisal pole küll vist kugi lõbus seda alati kuulata.“

„Nii ta ju on,“ ütles surm, „aga vaata, kellhinged tulevad nii sageli maa pääle tagasi ja neid valatakse nii kaua ikka jälle ümber, kuni nad kõik oma enda õige kõla omavad ja kõik kokku kõlavad. Nii kaua aga pean mina inimesi maa päält taeva kandma.“

„Mul on kahju sinust,“ ütles väike tüdruk, „küllap see juba väga väsitav töö on. Aga pane tähele, küll see kord ka paremaks muutub ja siis pole sul enam midagi tarvis teha ja meie mõlemad mängime siis alati nii kenasti koos, nagu täna.“

Surm noogutas pääd ja ta silmad vaatasid väga, väga suurtesse kaugustesse.

„Su eluase on nüüd valmis,“ ütles väike tüdruk, „kas pole ta väga ilus saanud?“

„Ta on väga ilus,“ ütles surm, „ma tänan sind ka. Aga on juba hilja ja sa pead nüüd koju minema. Oli ilus sinuga mängida.“

Ja surm ulatas väikesele tüdrukukesele kae.

„Hääd õhtut,“ ütles väike tüdruk ja kummardus sügavasti, „kas sa kord mulle ka külla ei tuleks? Olen nii palju ükski.“

„Ja,“ ütles surm sõbralikult, „tulen sulle õige pea külla, sest ei sa nii ükski oled.“ — — — — —

Varsi pärast seda jäi väike tüdrukuke väga haigeks ja kõik inimesed arvasid, et ta küll vist surema peab. Inimesed olid kurvad, sest neile tundub ikka kurvana, kui keegi sureb ja iseäranis veel, kui see laps on, kel elu alles ees, nagu nemad ütlesid. Aga see siin oli iseäraline laps, keda suured ei mõistnud ja kellega väikesed ei tahtnud mängida. Lõpuks oli ehk nii ka paremgi.

Kui kellad pühaõhtuks helisesid, astus surm väikese tüdruku juure kambri.

„See on kena sinust, et mulle külla tuled,“ ütles väike tüdrukuke.

„On pühaõhtu,“ ütles surm ja istus väikese tüdruku voodiäärele.

„Ah ja,“ ütles väike tüdruk, „sellist jutustasid sa mulle nii ilusasti tookord, kui me koos taevast ja maad ehitasime. Küllap sa vististi mu kellhinge järele tulid. Loodetavasti heliseb ta ka kaunilt, nii et Jumal ei tarvitse vihastuda.“

„Neil sääl taevas on igatsus selgekõlalise kella järele,“ ütles surm, „seepärast palusid nad mind sinu juure tulla.“

„Kas pean siis surema?“ küsis väike tüdruk.

„Sa ei tarvitse seda sugugi nii nimetada,“ ütles surm, „tead, see on koguni lihtne: su ukse ees seisavad kaks ingliti ja need kannavad sinu Jumala juure taeva.“

„Ma ei näe aga noid ingliti,“ ütles väike tüdrukuke.

„Ma võtan su korraks oma käele,“ ütles surm, „siis näed sa meid kohe.“

Ning siis võttis surm väikese tüdruku oma käele ja kui ta tema oma käele oli võtnud, nägi see kaht hiilgavat ingliti valgeis riideis säravate tiibadega, ning ingliti viisid tema Jumala juure taeva. Väikese tüdruku kellhing aga helises, ja põlnud kaua juhtunud, et mõni nii selgekõlaline kell oma pühaõhituks oleks helisenud.

Taevas oli väga ilus ja sääl polnud väike tüdrukuke enam mõni iseäraline laps, sest suured ingliti mõistsid teda ja väikesed ingliti mängisid temaga. Ka Taevaisa oli väga rahul ja oli rõõmus, et nii puhtakõlalise kella oli leidnud. Väikese tüdrukule näis väga kurb, et surm pidi maa päälle jääma. Kord alla vaadates nägi ta teda surnuaial seisvat ja siis viipas ta talle.

„Ons sulle kuulda, kui ma ülalt alla hüüan?“ küsis väike tüdrukuke.

„Jah,“ ütles surm, „sa ei tarvitsegi liig kõvasti hüüda, sest minu jaoks on taevas ja maa teineteisele nii lähedal, nagu me nad kord sõmerkividest ehitasime.“

„See rõõmustab mind,“ ütles väike tüdruk, „on vaid väga kahju, et ma enam ei saa sinuga mängida. Nüüd ei mängi keegi enam sinuga. Ära aga seepärast kurvasta. Kuuled sa?“

„Oli ilus, et sa minuga mängisid,“ ütles surm, „ja kui ma mõnikord kurvaks jään, siis kuulen ülalt su kellhinge helisevat ja rõõmustan sellest, et keegi laps kord minuga mängis.“

„Jah, tee seda,“ ütles väike tüdrukuke, „ja ma tahan sulle ka midagi imeilusat öelda, mida suured ingliti mulle jutustasid. Suured ingliti ütlevad, kord tulevat aeg, millal kõik kellhinged kokku kõlavad ja kõik inimesed mängivad siis surmaga, nagu lapsed.“

LUMI.

Läind õõsel olin lumeigatsuses.

sest akna avasin; jõe ääres kasvamas meil jalakaid,
all akeni kurbi jalakaid, kes viimsed lehed kaotand
ja raagus oksad meeleheites lähetaeval laotand,
mil kuu piimvalgeid linnutee käib palakaid

Hiljukei
nii endamisi.

Need puud on nagu vanapiigad
salakad.

Nad otsvad vesipeeglis olnud ilu jälgi,
ja ei ei leia, nuutsudes siis manitsevad tähti,
et saadaks need neil rohelisi, lipendavaid lehti;
ja rõõmutud, nad tiibutavad varjega jõe hõbehelgi,
need vaesed jalakad.

Kurb. Jalakad, ja õõ, ja linn, ja mina . . .
Lusti

vast ainult lõuna sõudvad pilvepaadid tundsid.
Must sild näis valges õõs kui surmasaar
ja tapalavana täis veres, porrisõikut lehti tänavkaar.
Vaid kujatuled vette tuhat ridvaleeki andsid,
mis jaaniõõl aet püsti.

Kurb olin. Tasameeli paitin jalakate oksi.
Jumal!

Sa võid! Las' inglid nopivad su varaaidast rüpetäied tähti
ja tulles pilvelaevadelle, põlled lõõvad valla,
et kiiõu-liiõuks naeru saatel raitseid alla
ja võtaks üheks õõkski inetumaid ehti
valõel kumal!

Kuu silmi mulle puistas pehmet
und.

Kui kaunis, - mõtlin, - jalakad kui õitses kirsipuud
ja kõnniteed - kui valõe samet,
mis pääle astu, jättes musti jälõi, raske amet -
nii kõve uuest leidma kõndijaile tõttab kojamehe luud.
Ah valõet lund!

Ninõ hõmaral ma tusasena õrkasin, et hommik
juba . . .

Nõen: miski valõet pudenend ja pudenemas veelõi
kui rudisevat, taevaute valõet villa.

Nõen: aknaruutel fibikesi tähti - lilli,

nõen: unehõrõga, hella sini - nõrõga helõi
saanud tuba.

Ja jalakad! - kui leerilapsed vaikselt seisid
reas,

kõik pühameeli, ristis kõed, juus valla, harduses.

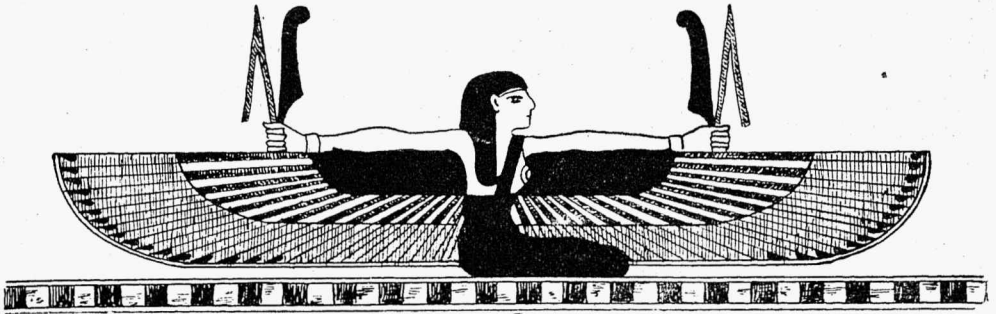
Sest, eks te nõe: ei plekki pole valões rüüs,

ja eks te tunne: okast pole mõõdund aja süüs!

Ninõ hele naeratus ja süõav kummardus on nende farduses.

Mul on, kui kummardaksin nende seas.

Eeva Põlluri.

VAARAODE MAAL.

Elly Kärk'i reisimälestused.

4

V.

osutav oli uni ja söök pääle väsitavat sõitu. Teisel päeval kuulasime meid saatva professori loenguid ümbruse vaatlemise sissejuhatuseks ja sõitsime Kairo piirkonnas asuvasse kindlusse. Viimane on tekkinud XII aastasajal, kuid ta algkujust ei ole peaaegu midagi enam järel, aastasadu kestnud juureehituste ja kindlustamiste tõttu. Kindlus asub kalju serval ja säält avaneb ülihuvitav vaade Niilusele.

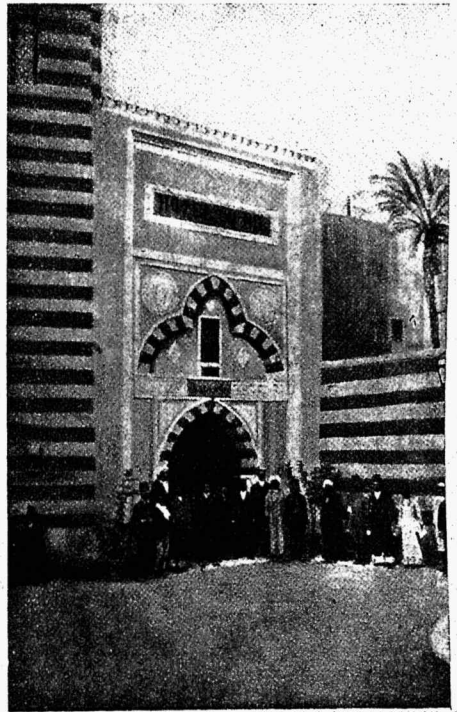
Üldiseks ümbrusega tutvunemiseks asetumine mugavasse sõiduriistesse, igasse 5 inimest, ja sõitsime kõrbe piirile Mokattama kaljudele, kust meile nii suurepärane pilt avanes, et vist keegi seda oma elus ei unusta: all, meie jalge ees, hõõgub piirita kõrbe loojeneva päikese küllas. Läänepool, lõõmava taeva tagapinnal määratu linn: toredad ehitused, uhked, saledate minarettidega pühakojad, suur Mamelukkide surnuaed. . . Kaugelt kostab vaevalt kuuldavalt preestrite laul, kes usklikke õhtupalvele kutsuvad.

Kuid kiirelt kaob päike müüride varju; kõik vajub pimedusse ja ainult kauged tuhanded tuled, liikumise ja häälte kaja, annavad linna olemasolust tunnistust.

Asetume uuesti sõiduriistesse ja pöörame tagasi koju.

Samal õhtul tulid võorastemajja kaks fakiiri-veiderdajat juhi kutse pääle.

Esiteks näidati meile jälle nende üldiselt lugupeetud madude mängu ja pääle selle teistsuguseid vigurid.

Võorastemaja esine Kairos.

Üldse sarnane kunst põhjeneb hüpnoteerimisel ja imelikul kombel edasi anda oma mõtteid ja ettekujutusi kõigile juuresolijatele, neid seega tõeliselt olematu asju nägema sunnides.

Nii näiteks panid nad kepi või varju keset ruumi põrandale püsti seisma, läksid ise teatud kaugusesse ja kõik nägid, et kepp seisis seni liikumatult püsti, kuni fakiir tuli ja ta omanikule tagasi andis.

Lõpuks palusid nad päältvaatajaid (ligi 40 inimest) ringi moodustada ja igaüht 1 frank või liir (liir — kaunis suur hõberaha) peos hoida. Rahadega tegid nad mitmesuguseid muutmisi ja ümberpaigutamisi. Päältvaataja peos võis frank korraga liiriks muutuda ja ümberpöördukt; või tõuseb õhku ja lendab teisele poole, kellelegi pihku, kel neid juba kaks on, kuna esimene omastki ilma jäi.

Lõpuks korjasid nad samasuguse viguri näol raha kõik omale ja hakkasid ringi keskel imekiirelt keerlema. Nagu paigale naelutatult vaatasid kõik seda päädpöörivat tantsu, oodates keerlemise ja kogu jandi lõppu. Samuti liikumatult saatsime silmega veiderdajaid, kes väljakäigu poole keerlesid ja pea tänaval rahvahulka kadusid.

Ikka veel seisime liikumatult.

„Härrad, need röövliid kadusid ju ühes meie rahaga,“ hüüab keegi. Kõik vabanesid silmapilk hüpnootsi mõjust. . . Saalis tõusis vali naer, kuuldusid ka nurisevad märkused. See nurin oli tingitud fakiiride osavusest, kes oskasid meilt kaunis suure summa välja petta. Etenduse eest oli neile juba ennem ära maksetud ja huvireisijailt nad enam mingit tasu ei tohtinud nõuda.

(Järgneb.)

Vana tänav Kairos.

MÕNDA FÜÜSIKAST MEELELAHUTUSEKS.

Jürsi Sanderi toimetusel.

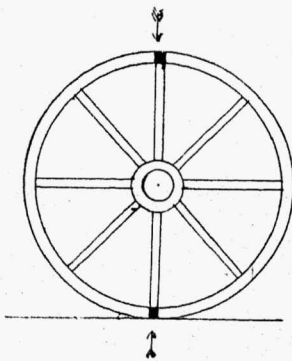
2. Vankriratta saladus.

Kinnitage vankriratta külge värviline lint ehk paber ja jälgige seda vankri liikumise ajal. Teie panete tähele imelikku nähtust: ajal, mil lint on veereva ratta alumisel poolel, näete seda üsna selgelt; jõudes aga ratta ülemisele poolele, sähvab ta sedavõrd kiiresti edasi, et teil raske on teda silmas pidada.

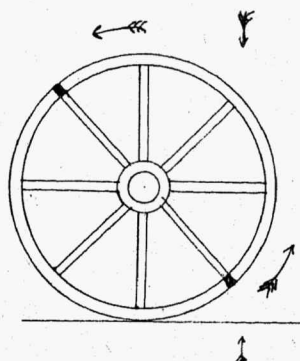
Mis see tähendab? Kas tõesti liigub ratta ülemine äär kiiremini kui alumine?

Mitte vähem ei imesta teie, kui

Iga veereva ratta täpp liigub ühel ja samal hetkel kahes suunas: ta liigub ümber telje ja samal ajal ühes teljega edasi. Vaja on kaks liikumist liita — ent tagajärg ratta ülemise ja alumise osa jaoks pole sugugi ühtlane. Ülal peame edasiliikumisele pööramisliikumise juure arvama, sellepärast et mõlemad liikumised sünnivad ühes sihis. Allpool on pöörliikumine edasiliikumisele vastupidises sihis, miks teda ka sellest peab maha arvama. Vaadake, sellepärast liiguvad ratta ülemised osad kiiremini alumistest.

Joonis 1.

Joonis 2.

hakkate võrdlema sõitva vankri veereva ratta alumisi ja ülemisi kodaraid. Selgub, et ülemised kodarad ühinevad nagu üheks tervikuks, kuna alumised eralduvad üksteisest kaunis selgelt. Jällegi näib, kui liiguks ülemine rattaosa kiiremini alumisest...

Millega on sarnane imelik nähtus seletatav? Lihtsalt sellega, et veereva ratta ülemine osa liigub tõepoolest kiiremini alumisest. Esimesel vaatlusel näib see asjaolu uskumatu, ent siiski pole meil siin mingi silmamoõnitussega tegemist.

Et see tõesti nii on, selles võime selgusele jõuda lihtsa katse abil, millest soovitame teha esimesel võimalusel. Püstitage paigal seisva vankri ratta telje vastu kepikene (joonistel 1 ja 2 märgivad kepikese asupaika loodis nooled). Ratta serval kõige kõrgemasse ja madalamasse täppi tehke märgid söega, nõnda et nad asuksid kepikese kohal. Nüüd lükake vanker vähe vasakule poole (vaata joonis 2), nõnda et ratta telg läheks kepikesest eemale, ütleme — 1 jalga maad, ja vaadeldge, kuhu asetused teie söega tehtud märgikesed. Selgub, et ülemine märk liikus tuntuvalt kauges

male alumisest, mis vaevalt muutis oma asupaika kepikese suhtes.

Nüüd võiksime ka vastata küsimusele: mis seisab paigal veereva ratta juures? Juba teate, et mitte kõik veereva ratta täpid ei liigu ühesuguse kiirusega; kõige aeglasemalt liiguvad need ratta täpid, mis antud hetkel puutuvad maa külge. Täpselt kõneledes, ei liigu maa külge puutuvad täpid puutumisel üld-

se mitte, vaid seisavad sel silmapilgul täiesti paigal.

Muidugi mõista, on kõik seni öeldu õige ainult veereva ratta suhtes ja ei käi muutmata kohal püsiva telje ümber keerleva ratta kohta. Masinate hoorattal liiguvad, näit., kõik teljest ühekaugusel olevad täpid ühesuguse kiirusega ja ei seisa ükski täpp ühekski vilkeks täiesti paigal.

Jack London.

Sel õhtul lahendas Buck suure magamis-probleemi. Küünlast valgustatud telk kumas soojalt valge lagendiku keskel; ning kui tema nagu enesest mõistetavalt sinna sisse astus, hakkasid mõlemad, Perrault ja François, teda pommitama sõimu ja kööginõudega, kuni ta päästis enda tagakiusamisest, häbiväärselt page-des välja külma kätte. Puhus külma tuul, mis näpistas teravasti ning iseäranis tigidalt hammustas ta haavatud õlga. Ta katsus maha heita

ja magada, kuid varsi pani pakane ta käppadeni värisema. Õnetu ja lootusetu kõndis ta telkide seas, kuid igalpool leidis ühesuguse külma. Mõnes kohas tungisid talle kallale metsikud koerad, kuid ta ajas kaelakarvad püsti ja urises (sest ta õppis kiiresti), ning nad lasid teda rahulikult oma teed käia.

Lõpuks tuli talle mõte tagasi minna ja vaadata, kuidas seltsimehed läbi ajasid. Tema imestuseks olid nad kadunud. Jälle hulkus ta ringi

suures laagris, otsides neid, ning tuli jälle tagasi. Olid nad telgis? Ei, seda ei võinud olla, sest siis ei oleks ometi teda välja aetud. Kus nad siis võisid olla? Longus sabaga käis ta tervest kehast värisedes sihitult ümber telgi, tundes end väga üksikuna. Korraga andis lumi järele ta esimeste jalgade all ning vajus. Üks asi vingerdas ta jalgade all. Ta kargas tagasi, karvad püsti ja urisedes, kartes nägematut ja tundmatut. Kuid sõbralik, lühike haugatus rahustas teda ning ta pöördus tagasi asja uurima. Sooja õhku tõusis talle ninna: lume all kerra tõmbunult lebas Billi kui lumepall. Ta kiunus rahupaluvalt, väänles ja vingerdas, et näidata oma hääsüdamlikkust ja häid mõtteid, ning söandas rahu kindlustamiseks Bucki nägu oma sooja niiske keelega lakkuda.

Veel üks õpetus. Ah nii nad tegidki, mis? Buck valis julgesti kohta ja suure hoole ning väsitavate pingutustega katsus endale augu kaevata. Varsi täitis ta keha soojus kitsa koopa ja ta jäi magama. Päev oli pikk ja vaearikas ning nüüd magas ta rahulikult ja mugavalt, ehk küll haukudes ja maadeldes halbu unenägusid nähes.

Ta ei teinud enne silmi lahti, kui teda äratas ärkava laagri müra. Esiteks ta ei teadnud, kus ta oli. Öösel sadas lund ning nüüd oli ta täiesti selle alla maetud. Lumeseinad olid igal pool ja äge hirmuvärin läbibistas ta — metslooma hirm lõksu eest. See oli tunnus, et ta lükkus läbi enda elu tagasi esivanemate ellu, sest tema ise oli ju tsiviliseeritud koer ega võinud oma kogemuste

järele midagi teada lõksust ega võinud, järelikult, karta ka seda. Kõik ta keha musklid tõmbusid instinktiivselt ja krampplikult pinguli, karvad kuklal ja õlal tõusid püsti, ning metsikult urisedes rabeles ta vaevalt algava päevavalguse poole. Pilvena lendles lumi ta ümber. Enne veel, kui ta jalule pääsis, nägi ta enda ees valget laagrit ning nüüd tuli meele, kus ta oli, ning mis oli juhtunud sest saadi, kui ta läks jalutama Manueliga ja kuidas ta viimaks oli eelmisel õhtul koopa kaevanud.

François hüüatus teatas ta ilmunisest. „Mis ma ütlesin?“ karjus Perrault'le kutsar. „See Buck õpib kindlasti kiiremini kui ükski teine.“

Perrault nokutas tähtsalt pääd. Kui Kanada valitsuse kuller, kellel tähtsaid kirju vedada, püüdis ta omandada parimaid koeri ning iseäranis rõõmustas teda Bucki valdamine.

Ühe tunni jooksul toodi juure veel kolm klutist looma ning enne kui möödus veerand tundi, olid nad kõik üheksa rakkes ja kihutasid Duca Kanjoni poole. Buck oli rõõmus, et edasi pääsis, ning ehk töö ränk oli, ei põlanud ta teda iseäranis. Teda hämmastas ind, mis valdas teisi ning mis edasi andus ka temale; kuid seda hämmastavam oli muudatus, mis juhtus Dave'i ja Solleksiga. Nad olid nagu teised koerad, rakendus moondas nad täiesti. Kõik tuimus ja ükskõiksus oli kadunud neist. Nad olid valvel ja agarad, valvel, et töö läheks hästi, ning väga ärritatud igast peatusest ja segadusest, mis nende tööd takistas. Vedu näis ole-

vat nende olemise ülim siht, ning ainult see rõõmustas neid, ainult selleks nad elasid.

Dave oli kelgu küljes, tema ees vedas Buck, siis järgnes Solleks; teised olid rakendatud ettepoole ühte ritta juhiga, kelleks oli Spitz.

Buck paigutati meelega Dave'i ja Solleks'i vahele, et ta võiks saada õpetust. Ta oli andekas õpilane, kuid andekad olid ka õpetajad, ialgi ei lasknud nad teda kaua eksida ning toetasid oma õpetusi teravate hammastega. Dave oli väga aus ja tark. Ta ialgi ei näpistanud Bucki põhjusega ega jätnud ialgi näpistamata, kui selleks vajadust oli. Kui veel teda toetas François' piits, siis leidis Buck, et eksituse parandamine tuleb odavam kui vastuhakkamine. Ükskord lühikese peatuse ajal, kui ta rihmad sassi ajas ning edasilikumist takistas, lendasid mõlemad, Dave ja Solleks, ta kallale ja korraldasid tubli nuhtluse. See ajas asjad muidugi veel rohkem sassi, kuid edespääd hoidis Buck rihmad hästi hoolikalt korras; ning enne kui lõppes päev, tegi ta oma tööd niihästi, et ta seltsimehed jätsid järgi narri-mise. François piits ahmis teda harvemini ning isegi Perrault austas teda, tõstes üles ta käpad ning hool-salt vaadeldes neid.

See oli raske sõit mööda Kanjoni, läbi Sheep Campi, pärast Scales ja metsapiirkond, üle sadandeid jalgu paksude jää- ja lumelademete, ning üle suure Chilcooti veelahkme, mis on soolase ja mageda vee vahel ning võimsalt kaitseb kurba ja tühja Põhjamaad. Kiiresti libisesid nad alla mööda järvederida, mis täidab

kustunud tulemägede kraatreid ning hilja õhtul saabusid suure laagri Beuneti järve juures, kus tuhanded kullaotsijad ehtasid paate kevadi-seks jääminekuks. Buck tegi koopa lumme ning magas päris üliväsinu und, kuid ikkagi aeti liig vara üles külma pimedusse ja rakendati ühes kaaslastega kelgu külge.

Sel päeval tegid nad nelikümmend miili mööda kõva teed; kuid järg-misel ning mitmel lähemal päeval tegid nad endile ise teed ning jõudsid vähem edasi. Perrault liikus koer-te ees, trampides lund suurte saabastega, et vedu neile kergendada. François, kes kelgu juhtis, vahetas temaga mõnikord kohad, kuid mitte väga sageli. Perrault ruttas ning uhkustas enda jääteadmise-ga, ning see teadmine oli siin väga tarvilik, sest jää oli väga õhuke ning kus oli kiire vesi, sääl ei olnudki jääd ülepää.

Päev päeva järele vedas Buck. Alati jäid nad laagrisse pimedas ning esimene aohämarus leidis nad teed tegemas, läbikäidud miilid juba sel-jataga, ja jälle löid nad laagri üles hilja pimedas, sõid oma tüki kala ning ronisid magama lumme. Buck oli täitmatu: poolteist naela kuivata-tud lõhet, mis oli päevane portsjon, näis kaduvat tühjusse. Ialgi ei saanud ta küllalt ning kannatas alatisi näljapiinu; ehk küll teised koerad, kes kaalusid vähem ning olid sündi-nud selle elu jaoks, said ainult naela kala päevas ja oskasid ennast hästi tunda.

Ruttu kaotas ta nõudlikkuse, mis iseloomustas endist elu. Kui ahne sööja, märkas ta, et kaaslased,

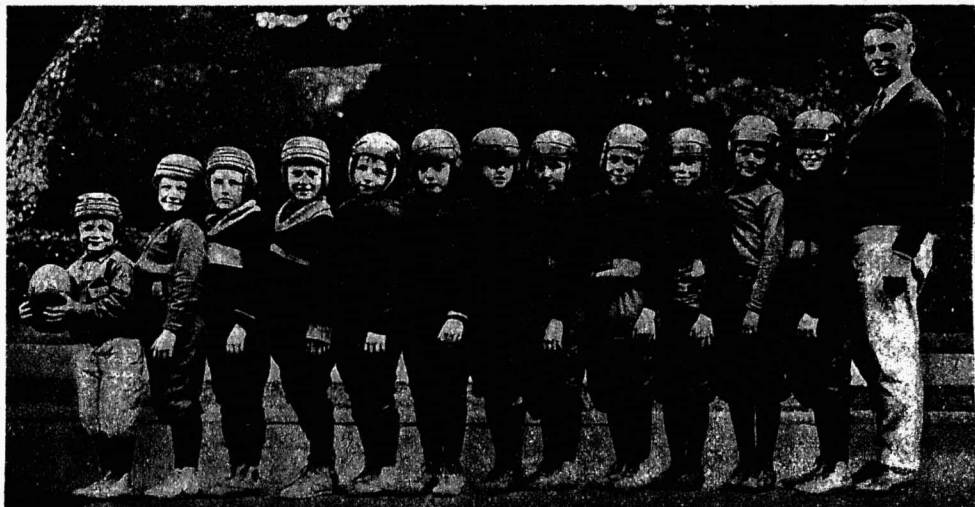

lõpetades oma portsjoni ennem, hakkasid varastama tema omast. Selle vastu ei olnud kaitset. Kuna ta kahe-kolmega võitles, kadus toit teiste kurku. Et seda ei juhtuks, hakkas ta sööma niisama kiiresti kui nemad; ning nii kangesti pigistas teda nälg, et ta ei osanud otsustada, mis temale ei kuulu. Ta vaatles ning õppis. Nähes kuidas Paik, üks uutest koertest, tark petis ja varas, tasa näppas tüki suitsuliha, kui Perrault selja pööras, aimas ta seda järgmisel päeval kahekordselt järele, lüües üle terve singi. Tõusis suur ärevus, kuid teda ei kahtlustatud, kuna Dubi, kohmakat eksijat, kes alati sisse kukkus, karistati Bucki kuriteo eest.

See esimene vargus tähistas Bucki võime välja kannatada elu vaenulikus põhjamaalises ümbruses. See tähendas, et ta oli kohanemisvõimeline, et ta oskas enda muutunud olukorra kohaselt sisse säada. Vasta-

sel korral oleks järgnenud kiire ja hirmus surm. See oli ta kõlblise loomuse langus või purunemine ning edasijõudmine halastamatus võitluses olemise pärast. Eraomanduse ja teiste tunnete austamine oli hää lõunamaal, kus valitses armastuse ja seltsimehelikkuse säädus; kuid põhjamaal, kaika ja küünte sääduse all, oli hull see, kes võttis arvesse veel sarnased asjad, ning nii palju kui ta oskas vaadelda, ei näinud ta neid siin kuskil edenevat.

Muidugi ei arutanud Buck nii. Ta oli andekas, see oli kõik ning teadmata kohanes ta uue elu tingimustele. Iialgi, missugustel tahes tingimustel, ei pagenud ta võitluse eest. Tsiviliseeritult oleks ta surnud oma kõlblisi arvamisi kaitstes, kuid täielikult tsiviliseerimatuks muutumist tõestas ta osavus, millega ta pages kõlbliste arvamiste kaitsmise eest, et nii päästa enda nahk. Ta ei va-

Üle ilma kõige väiksemate jalgpallimängijate komando Kalifornias. Koosneb 5—9 aastastest poisikestest, kellede keskmine keharaskus 50 naela.

rastanud lõbu pärast, vaid kõhu nõudel. Ta ei röövinud avalikult, vaid varastas salaja ning võimaluse järgi, aukartuses kaika ning hammaste ees. Lühidalt, ta tegi kõik sellepärast, et oli kergem teha seda kui tegemata jätta.

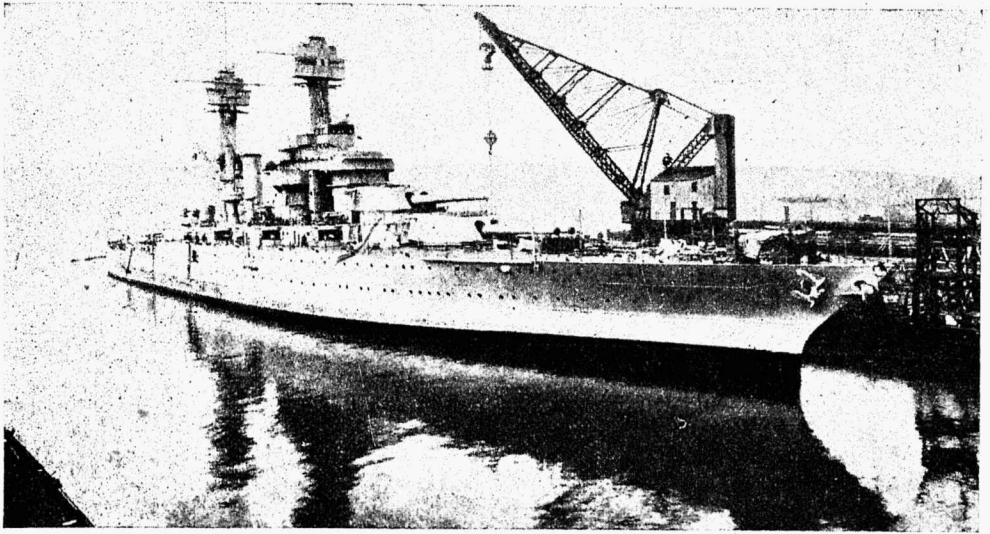
Ta edasijõudmine (või tagasimine) oli kiire. Muskliid muutusid kõvaks kui raud ning ta jäi tuimaks harilikkuude valude vastu. Sisemiselt ja väliselt hakkas ta kokku hoidma. Ta võis süüa kõike, kui vastik ning seedimatu see ka ei olnud; ning mis oli söödud, sellest imesid ta maomahlad kõik toitva olluse välja; ning selle kõik viis veri kaugemaise kehaosadesse, ehitades tugevamad ja vastupidavamad koed. Nägemine ja haistmine teravnesid tähelepandavalt, kuna kuulmine seevõrra arenes, et ta magadeski märkas tasasemat heli ning teadis, mis see tähendas, rahu või hädaohtu. Ta õppis jääd varvaste vahelt närima, kui see sinna kogunes; ning kui tal oli janu ja jää oli katnud veeaugu, õppis ta seda purustama, tõustes tagumistele jalgadele ja tagudes kõigi nelja jalaga. Kõige silmapaistvam omadus oli tuult ette aimata, kust ta öösel hakkab puhuma. Ükskõik kui vaikne ei olnud õhk, kui ta endale augu kaevas puu juures või kalda all, tuule eest, mis hiljem puhuma hakkas, oli ta alati kindlasti varjatud.

Ning mitte ainult kogemuste varal ei õppinud ta, vaid ärkasid ka ammusurnud instinktid. Koduloom temas kadus. Tundmata teid mööda jõudis ta tagasi oma esivanemate elu juure, elu juure, kus metskoerad karjades hulkusid ürgmetsades, tappe kinnipüütud saaki. Talle ei teinud suurt vaeva õppida selgeks huntide võitlusviis. Niiviisi võitlesid tema unustatud esivanemad. Nende elu ärkas temas ning võtted, mis ta omandas, olid vanad võtted, pärandusena edasikantud läbi mitme põlve. Ta õppis nad väheimagi pingutuseta, nagu oleks ta neid alati teadnud. Ning kui ta vaikseil külmadel öödel sirutas nina tähtede poole ja hundas pikalt, hundi kornbel, siis olid need ta esivanemad, kes sirutasid nina tähtede poole ning hundasid aastasadade pärast tema kaudu. Ning tema huilged olid needsamad, mis väljendasid nende valu ja mis kaebasid vaikuse, külma ja pimeduse pääle.

Elu muutlikkuse märgina läbistas teda ennemuistne laul ning tema saabus enda vanasse ellu; ja juhtus see selle tõttu, et mehed leidsid kollase metalli põhjamaal ning et Manuel oli aedniku abiline, kelle palgast ei jätkunud enam kui ta naise tarbeteks.

(Järgneb.)

Üks kõige tugevamatest sõjalaevadest ilmas nimega „West Virginia“ valmistaamisel Newport News'i sadamas Ühisriikides. See lahingulaev on ehitatud tehnika viimase sõna järgi ja teda juhitakse elektri jõuga.

LOODUSE IMED.

Toimetanud Jursi Sander.

4. Diplodookus.

Prof. R. P o k o k a järele.

aita õigustatud on väide, et kauge mineviku geoloogilistel ajajärkudel olid loomad palju suurema kehaehitusega kui nüüdisaegsed. Iseäranis silmatorkavalt kinnitab seda roomajate klass Mesosooikum'i*) ajajärgul, mil kõiksugu krokodilid, kilpkonnad, maod ja sisalikud kasvasid hiiglasuurteks.

Ürgaja roomajate muinasjutuline suurus, mis leidis kõrgemat väljendust tolleaegses dinosauruses, olnes kahtlemata enam kui troopilisest kliimast, mis Maakerä elu koidikul sellel valitses.

Kui kriidi ajajärguga muutus klii-

*) Mesosooikum — maakera ajaloo keskaeg (teislademik) tähendab sõnasõnalt „keskmise elu aeg“ (Greeka keeles: mesos — keskel, zoon — elus olevus).

ma, pidi suurem osa neist koletisist lõpetama oma olemasolu.

Roomajate klassi iseäralisemate ja vägevamate esitajate hulka kuulub taimesööja diinosaur (hirmsisalik) diplodookus (Diplodocus Carnegii), kelle luid tihti on leitud Põhja-Ameerika Wyomingi osariigis.

Õlgade kõrgusega võis ta rahulikkult võistelda nüüdisaja elevantide suurimate esitajatega. Tagumised jalad olid kuni 4 meetrit kõrged. Paks, tüse keha, mille pikkus oli umbes 3½ meetrit, lasus neljal tugeval, paksul, sirgel viie varbaga käpal. Elaja iga jala viiest varbast olid kahel äärmisel tõntsid, ümmargused kabjad; keskmised olid varustatud tugevate haagisarnaste küüntega. Pikk kael, nagu luigel ehk jaanalinnul, ainult massiivsem ja vähem liikuv, kandis võrdlemisi väikest viiekümne sentimeetrilist pääd, milles silmad kõrgel asusid ja ninasõõr-

med nendega peaaegu ühel joonel, nagu enamal jaol lindudelgi.

Lõualuud olid ainult eespool varustatud kitsaste, väljasuremisele määratud hammastega, mis oma hõredusega meele tuletasid rehapiisid. Kuna kael ühes päaga oli ainult kaks korda pikem kehast, oli saba pikkus tihti üle 15 meetri. Elaja saba oli arvatavasti paenduv ja liikuv nagu piitsakeel. Raske on eeldada, misjaoks talle oli määratud sarnane saba. Võib olla tarvitas ta seda oma kaitseks lihasööjate hiiglasaliikude vastu, kes elutsesid maakeral samal aegijärgul.

Diplodookus elas arvatavasti vee ääres ja toitmis end pääasjalikult vees kasvavaist taimist. Kõõned olid selle toitmisviisi jaoks täitsa kohanenud ja hambad töötasid nagu reh-

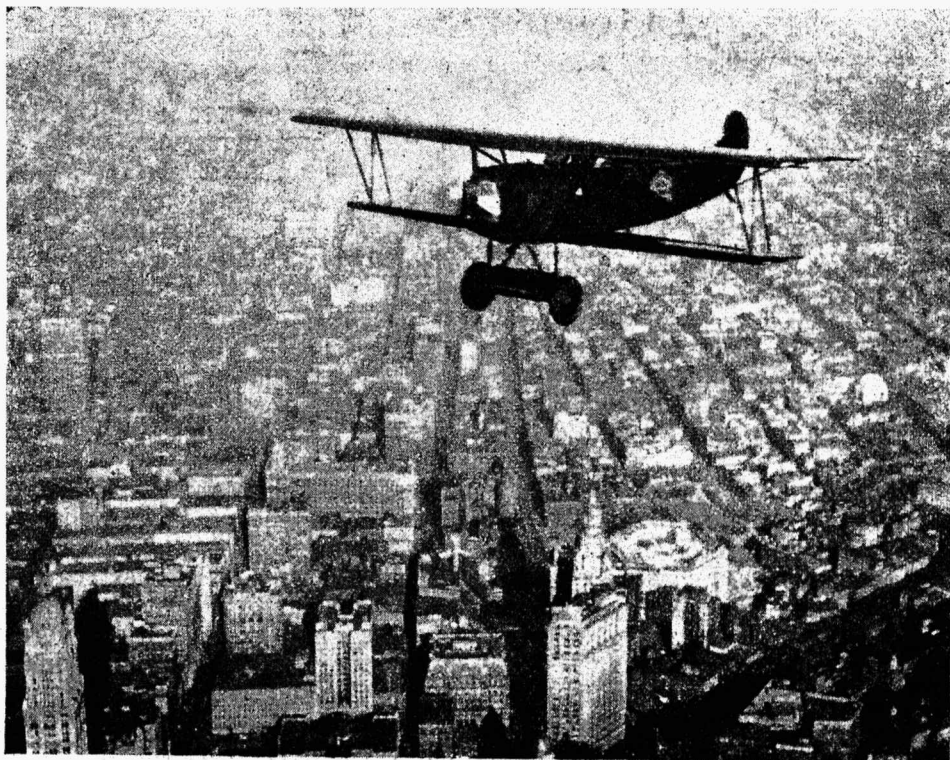
Võimalik, et diplodookus oma

vaenlaste eest põgenes järvedesse. Kuna aga roomajad ei saa hingata vees, võimaldas pikk kael isegi kaunikeses sügavuses püüda hingamiseks hoida üle veepinna.

Olgu küll, et diplodookuse kehahitus on imesuur ja paneb meid, kes oleme harjunud elevandis nägema suurimat meieaja elajat, tahtmata jahmatama, kui endile vaipusilma ette kujutame selle vägeva neljajalgse sisaliku kogu, ent siiski oli ürgajal olemas veelgi suuremaid loomi, nagu meile kiinitab hiljuti Ida-Aafrikas Tendagurus väljakaevatud hiiglaelaja, n. n. „gigantasauruse“ skelett.

Õiendus.

Eksitav trükiviga on „Looduse imede“ eelmise numbril joonis 1. allkirjas. Raud-
t ä h e asemel peab olema r ä n d t ä h t.

New-Yorgi kohal tiirlev lennuk ülesvõtteid ja linnaplaani tegemas.

JUMALA MÕÕK.

Ungari rahvajutt.

Utustasin teile eile õhtul sellest, kuidas Nimrodi pojad Hunor ja Madjar tulid sinna kaunile saarele, kuhu imehirm nad juhatas. Hunor ja Madjar jäidki sinna asuma. Aga kui vaevalt oli kulunud sada aastat, siis oli niihästi hunnide kui ka madjaride arv nii suureks kasvanud, et ei jätkunud neile enam vettki, veel vähem leiba. Mõlemad suguharud valmistusid nüüd teekonnale ja rändasid üle mägede ja orgude, läbi metsade ja väljade, rändasid, rändasid, kuni jõudsid sküütide maale.

See oli suur maavööt; sinna nad küll mahtusid, olgugi et sääl asus teisigi rahvaid, isegi vanadest aegadest saadik. Need ei võtnud tulijaid mitte rõõmuga vastu. Aga Hunori ja Madjari järeltulijad ei küsinud sest palju, nad vallutasid maa ja jagasid selle saja kaheksaks osaks saja kaheksa suguharu keskel. Maad, metsa ja karjamaad jätkus igale suguharule tarvilisel määral. Nad ei kannatanud ka puudust hulgal ajal. Kuid kui need sada kaheksa suguharu jällegi tublisti olid kasvanud, ei jätkunud sküütide maastki enam Hunori ja Madjari järeltulijatele.

Siis kogusid suguharude juhatajad nõu pidama, kuhu tuleks rahvas nüüd viia, kus sküütide maagi neile liig väikeseks oli jäänud. Hunni-suguharude päälikud arvasid, et peaks minema lääne poole, aga madjari-suguharude päälikud andsid nõu, et oleks parem minna tagasi

isade maale, kust pärit nende esiisad Hunor ja Madjar. Aga Hunori järeltulijad ütlesid, et oleks asjata sinna tagasi minna, ei mahuks ju nad sinnagi enam. — Lähme pääle lääne poole, küll armas Jumal juhatab meid seesugusesse kohta, kus hunnid ja madjarid võivad asuda maailma lõpuni.

— No minge teie — ütlesid madjarid, — me jääme siia. Kui leiame küllalt suure maa, siis saatke meile teade, ja me tuleme järele. Kui te aga ei leia, siis keerake tagasi; kui endid koomale nihutame, siis mahume ikka kuidagi ära. Küll üksmeel ruumi annab.

Kõik kiitsid selle kohe hääks. Mingu hunnid ja jäägu madjarid.

Aga kui minek käes oli, siis ütles jumalaga jättes Attila, Bendeguzi poeg: — Kuid jumala mõök, kes selle nüüd saab, — hunnid või madjarid? Sest kui madjarid ja hunnid vallutasid sküütide maa, pühendasid nad mõõga jumalale, kes aitas neid sküütlastel võita. Seda mõõka kutsuti jumala mõõgaks, ja selle pääle oli õigus igal suguharul. Targad ütlesid: Niikaua, kui mõök alles on, ärge kartke kedagi, sest jumal on teiega.

Madjari-suguharu päälikud vaatasid nõutult üksteise otsa ega teadnud, mis vastata. Nad kutsusid viimaks targad omale appi. Kolm päeva ja kolm ööd pidasid targad nõu ja otsustasid lõpuks: antagu mõök pimedada mehe kätte, keerutagu see teda seitse korda ja seitsmenda

korra järele lasku maha kukkuda; kui ta kukub läänepoole, viigu hunnid ta enesega kaasa, kui idapoolle, siis jäägu ta madjaridele.

Sellega leppisid kõik. Üks vana, hall, pime vanake talutati kohale ja anti mõök tema kätte.

— Keeruta seda seitse korda, ja seitsmendal korral lase maha kukkuda! — öeldi talle.

Pime tegi nagu määratud. Seitsmendat korda keerutades lasi ta mõõga käest kukkuda, aga — kuulge imet! — mõök ei kukkunudki maha. Tõusis äkki hirmus pööristuul, haaras mõõga ja viis enesega lendu. Kandis, kandis seda ikka lääne poole, ja äkki see kadus nii, et inimsilm seda enam ei näinud.

— Vaadake, vaadake, — lausus Attila, — jumal ise tahab, et lähesime lääne poole. Ärge muretsege mõõga pärast, küll me selle leiame, ja kui leiame, siis anname teile sellest teada. Tulge siis teiegi, tulge!

Nii läksid hunnid hääde lootustega teele. Kõige ees käis vana Bendeguz, kahelpool kõrval ta pojad Attila ja Buda. Nende järel käis määratu rahvahulk, kes jala, kes ratsa. Nad peatasid metsades, niitudel, jõgede ääres, vaatlesid käies maid ja vesi, kuid neile ei kõlvanud ükski paik, enne kui Donau ja Tissa vahel.

See maa meeldis neile väga. Kui ühest suust hüüdsid nad: me ei lähe enam kaugemale; siia jääme!

Aga nad ei olnud veel õieti paigale asetunudki, sääl tuli nende vastata raudpää Detre kole suure väehulgaga. Hirmunud rahvad, kes elasid Donau ja Tissa ääres, olid teda kutsunud kaugeilt mailt.

Ta saatis sõna hunnidemale, et nad võivad jääda sinna kolmeks päevaks ja kolmeks ööks, kuid siis tehku minekut jumala nimel.

Bendeguz vastas: — Kuule, sa raudpää Detre, ära saada oma teateid, me ei lähe ometi siit ära.

Raudpää Detre ei vastanud midagi, vaid alustas oma väehulgaga pääletungimist. Sama tegid hunnidki, Bendeguz juhatajana ja ta kõrval ta mõlemad pojad, Attila ja Buda. Nad tormasid kokku kui kaks piksepilve, ja kui nad kokku pörkasid, tõusis Donau üle kallaste, — nii palju verd voolas sinna.

Aga kui Donau tõusis üle kallaste, ei tõusnud ta mitte asjata! Hunnid võitsid ja said ilusa maa omale. Isegi raudpää Detrel pidi pahasti minema. Bendeguz ambus ta otsaesisesse raudnoole, see aga tungis ainult poolest saadik pähe. Detre haaras sellest kinni, murdis katki, ega teinud kogu asjast väljagi. — Hoi a ennast, Bendeguz — hüüdis Detre — seda peavad su järeltulijad kahetsema veel seitsmendas põlves. — Siis kihutas temagi põgenevale väele järele.

Aeg kulus, hunnid elasid rahus ega mõtelnudki sõja pääle. Kuid Attila ei saanud rahu. Donau ja Tissa vahel tundus talle liig kitsas; ta oleks tahtnud vallutada kogu ilma.

Ta isa Bendeguz hoiatas teda: Ära mõtlegi niisugust asja, mu poeg, enne kui leiad jumala mõõga. Sest asjata on sinu julge vaprus, kui jumal ei ole sinuga.

Siis suri elatanud Bendeguz ja hunnid valisid Attila kuningaks. Sest

päevast alates tegi jumala mõök Attilale muret. Oi, kui ta selle leiaks!

Kord näeb ta siis und, mille tähendust ta ei suuda seletada. Ta lasi kutsuda tarku ja jutustas neile:

— Kuulake seda, öösel nägin imeolist und. Mäletan seda nii selgesti kui oleks see juhtunud keset selget päeva. Hallijuukseline vanamees tuli mu juure alla ülevalt ilmast ja sidus mu puusale läikiva mõõga, — see oli just jumala mõõga nägu! Ja nagu jumala mõõga meie silmi eest tõmbas hirmus pööristuul, samuti tõstis see minugi, kandis üle metsade, mägede, merede, lõpmatute tasangute ja üle kole suurte linnade. Lennates lõin ma mõõgaga, ja vaata: metsad kummardasid, jõed ja mered jagunesid kaheks, linnad peitusid leekidesse. Siis ärkasin ma üles. Ütelge teie, targad, mis tähendab mu uni?

Astus ette Torda, kõige vanem tarkadest, ja ütles: — Armuline kuningas, mu hinge isand! See uni tähendab, et jumala mõök leitakse üles, ja siis vallutad sa kogu maailma.

— Sama ennustame meiegi, ütlevad teised targad.

Sel silmapilgul jookseb nende juure üks karjapoiss ja ütleb hingeldades Attilale: — Armuline kuningas, leidsin püstalt mõõga, siin see on, võta ta oma!

Attila vaatleb mõõka, vehib, vältib seda, ja suure rõõmuga hüüab ta nii, et maa ja taevastäriseb:

— See on jumala mõök, mehed! Targad vaatlevad seda, sküütide maal olnud vanakesed tunnistavad teda ka ja nemadki ütlevad:

Hunn hobuse seljas. Meiseni portsellaan.

— See on jumala mõök, on!

Attila küsib karjapoisilt:

— Kust leidsid selle mõõga, mu poeg?

— Armuline kuningas! — sõnas karjapoiss — kui ma karja järel käisin, märkasin, et üks läinud-aastane mullikas jalga hoiab. Vaatan, mis tal viga on, ja näen, et pahem tagajalg on verine. Imestan siis, et mis asi võis selle veriseks rebida, kui kogu püstal ei ole muud, kui õrn pehme rohi. Vaatan siia, vaatan sinna, ja vaat näengi mõõga otsa heinatukas. Haaran sellest kinni, et teda üles tõmmata, kuid samal silmapilgul tõuseb leek mõõga otsast. Ma kohkusin ja jooksin ära, aga kui tagasi vaatasin, näen, et mõök tõuseb maast ja pöörleb, pöörleb just kui tuulepöörises. Siis see leek loidab veel viimse korra ja mõök langeb maapinnale.

Siis võtsin südame rindu, läksin tagasi ja tõstsin mõõga maast üles.

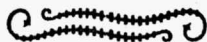
— See on jumala mõök, kindlasti on — hüüdis rahvas.

Attila proovis seda kohe. Kolm korda lõi ta sellega iga ilmakaare poole, nii et suhises aga!

— See ta on, see ta on — rõõmustas Attila ja käskis kohe süüdata

ohvritulesid jumalale, kes oli annud mõõga tagasi talle ja ta rahvale.

Ja tarkade ennustused läksid täide, sest Attila tõepoolest vallutas kogu maailma.

MALE.

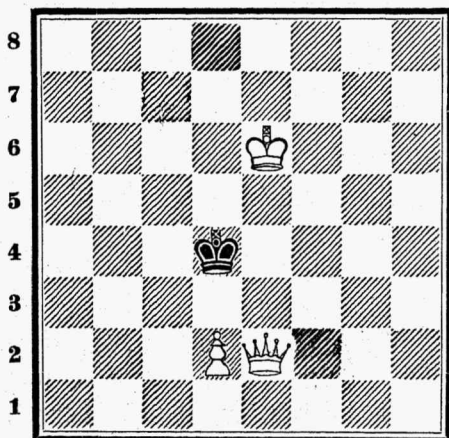
Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 7.

Kokku säädnud V. Bone.

Mustad.

A B C D E F G H

Valged.

Valged algavad ja annavad matt kolme sammuga.

Valged: K e6, L e2, S d2.

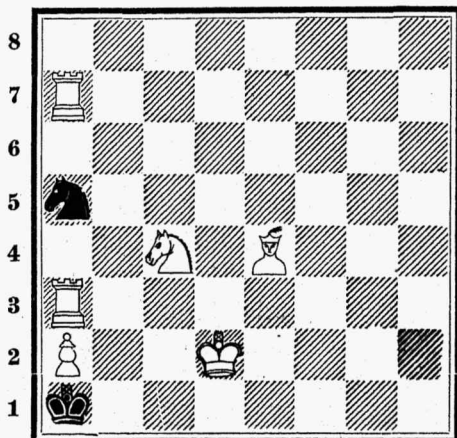
Mustad: K d4.

Ülesanne nr. 8.

Kokku säädnud A. Burmeister.

Mustad.

A B C D E F G H

Valged.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Valged: K d2, V a3 ja a7, O e4, R c4, S a2.

Mustad: K a1, R a5.

Ajaviiteks.

Vikerkaar Nr. 1 piltmõistatuse seletus: „Külm kisub kindad taskust välja.“

Õige seletuse saatis Tasuja.

„Vikerkaares“ Nr. 2 ilmunud ülesande õigeid lahendusi saatsid:

A. Tainapäa, Must Mees, Homo, Billy, Arseni Kullerkupp, Alfred Schvan, Ah-en,

Jack, H. Kärdi, F. Prooso, Rua-Roa, Tuule-Taat, Elmar Brenner, Paul Jaackson, Huck Finn, Felix Blumberg (kel ülesande lahendamiseks kõigest 3 min. aega läinud), A. Kivi, Vera Puss, Erich Riit, Arnold Laur, Ernst Roost, August Kruus, Harald Tallenhof, Aleksander Sommer, Herbert Domingo, Konrad Randmann.

Toimetuse kirjakast.

Valdi Vaino. Teie näidend on nõrk. Kaastöö arvel „Vikerkaart“ saata ei saa. Tasu maksab talitus pääle töö ilmutist.

Albert. „Benuto Magdaleenat“ ei saa me tarvitada; selle teose kunstiline väärtus ei ole suur. Valige tulevikus paremat.

V. V—er. „Karupoeg“ on vastuvõetav.

Tsin-Tsän-Tso. „Surma ketas“ on hästi valitud; tõlge vajab aga keelelist silumist.

K. K. Siin. Teil tuleb veel palju teiste luuletusi lugeda ja ise harjutada ennem, kui Teile tööd ajakirjas võiksid ilmuda.